

1990-luvun kulttuurimaantiedettä

PETER JACKSON (1989). *Maps of Meaning. An Introduction to Cultural Geography*. London, Unwin Hyman. 213 s.

Rohkenen heti aluksi väittää, että London University Collegessa opettavan, sosiaalimaantieteilijänä tutuksi tulleen Peter Jacksonin uusin kirjan ennakoi monia viime aikoina ilmestyneitä teoksia selvemmin 1990-lukua ja kulttuurimaantieteessä esiinnousevia suunta-aivoja. Tältä pohjalta tuntuukin ilmeiseltä, että se on välttämätön perusteos ja inspiraation lähde jokaiselle, joka luennoi kulttuurimaantieteessä ja haluaa hahmotella sen tulevaisuuden suunta-aivoja opetuksessaan ja/tai tutkimuksessaan.

Englannissa ei kulttuurimaantiedettä ole perinteisesti juurikaan harrastettu — toisin kuin Pohjois-Amerikassa, jossa kulttuurimaantieteen ja kulttuuriantropologian läheinen yhteys on luonut oman erityisen perinteensä. Englantilaisen kulttuurimaantieteen omina aluetta on tähän mennessä ollut maisematutkimus, jonka esteettinen suuntaus on jatkunut 1920-luvulla julkaistuista *Vaughan Cornishin* kirjoituksista 1960-luvulla ilmestyneisiin klassisiin — niinkään University Collegessa toimineiden — *David Lowenthalin* ja *Hugh Princen* englantilaista maisemaa koskeviin tutkimuksiin. Jacksonin kirjan henkeä lähempänä ovat — jos nimenomaan halutaan etsiä hänen kirjalleen kulttuurimaantieteellisiä virikkeitä Englannista — kuitenkin Loughboroughissa työskentelevän *Dennis Cosgroven* monet 1980-luvulla julkaistut tutkimukset, joissa hän on tulkinnut maiseman symbolisia ulottuvuuksia ja (rakenne)maisemassa piileskeleviä valtasuhteita ja vallan ilmentymiä. Ehkäpä näitä lähtökohtia selvemmin Jacksonin teoksen taustat voidaan kuitenkin jäljittää englantilaisen sosiaalimaantieteen traditioon, jonka perinteiset avainsanat eli kaupunki, sosiaalinen kerrostuneisuus ja rotu esittäytyvät teoksen sivuilla uudessa muodossa: *urban*, *class* ja *racism* — kukin näistä käsitteistä ilmentää, että sosiaalimaantieteilijät ovat yhä monipuolisemmin ottaneet vastaan englantilaisen yhteiskunnan alueellisesti-sosiaalisen polarisoitumisen haasteet. Tämän polarisoitumisen mittakaava on kokonaan toinen kuin se, missä me hyvinvointi-Suomessa elämme. Edellä mainittujen rinnalle avainsanojen joukkoon liittyy myös sukupuoli sekä biologisessa (sex, sexuality) ja työnjaolisessa (gender) yhteydessään. Naisnäkökulman merkitys on ollut hyvin tärkeä juuri englantilaisessa maantieteessä: IBG:ssa on jopa oma aktiivinen työryhmä naisnäkökulman tutkijoille.

Behavioraalisen maantieteeseen viittaavasta — Downsian ja Stean *Maps in Minds* -teoksen assosioituvasta — nimestään huolimatta behavioraaliseen maantieteelle luonteenomainen teknissävyinen individualismi on arvioitavasta kirjasta kaukana. Jackson hakee teokselleen intellektuaalista perustaa lähinnä englantilaisen kulttuurintutkimuksen perinteestä: näin lukija saa tutustua yhtä hyvin *Raymond Williamsin* ja *Clifford Geertzin* kuin Birminghamin nykylukututkimusyksikön keskeisen vaikuttajan *Stuart Hal-*

lin ajatuksiin, joista Jackson ponnistaa runsaan 200 sivun löytöretkelleen. Vaikka em. kulttuurintutkimuksen gurujen ja monien muidenkaan teoksessa esillä olevien tutkijoiden ajatuksista ei tuoda esille aluetutkimuksen kannalta oleellista uutta verrattuna vaikkapa 1980-luvun toisella puoliskolla *Society and Space* -lehdessä ilmestyneeseen aineistoon, Jacksonin teksti on nautittavan luettavaa, yleensä jopa selvästi luettavampaa kuin em. aikakauskirjassa ilmestyneiden spesiaali-artikkeleiden tekstit. Kirjan lukeminen tuntui yhtä inostavalta kuin hyvän romaanin: sitä ei malttanut lopettaa kun oli alkuun päässyt. En muista milloin ja minkä kirjan yhteydessä tämä tunne olisi ollut yhtä voimakas. Tekstiä lukiessa vastaan vatyryi jatkuvasti näkökulmia, joita voisi hyvin soveltaa myös suomalaisen kulttuurimaantieteen piirissä.

Jackson lähtee liikkeelle ajatuksesta, jonka mukaan kulttuuri on aivan liian tärkeä ilmiö jätettäväksi kulttuurimaantieteen spesialisteina itseään pitävien henkilöiden käsiteltäväksi. Hän haluaa laajentaa kulttuurikäsitettä samaan suuntaan kuin tilan luonteesta käyty keskustelu on 1980-luvulla muotoutunut: Kulttuuri on nähtävä spatiaalisesti konstituoituvana ilmiönä, ilmiönä, joka rakentuu ja luodaan uudelleen ihmistoiminnossa — kulttuuri ei siis ole maantieteilijälle vain irrallisia ihmistoiminnan fyysisiä tai henkisiä piirteitä, joita voidaan viime kädessä sijoittaa kartalle.

Traditionaalisen kulttuurimaantieteen oppisisältöihin tiukasti pitäytyvälle jo Jacksonin kirjan sisällysluettelo on perinteestä poikkeava: siirrytäänhan siellä sujuvasti C.O. Sauerin johtaman Berkeleyn koulun kriittistä erilaisten kulttuurikäsitysten analyysiin, jossa tarkastellaan mm. antropologian perintöä, kulturalismia ja kaupunkia, kulturalismia ja köyhyyttä, kulttuurimaterialismia, kulttuuria ja yhteiskuntaa. Edelleen Jackson hahmottelee eräänlaista materialistisesta perinnöstä ammentavaa kulttuurimaantiedettä. Varsin laajassa kulttuurin ja ideologian suhteiden eritteilyssä keskeisiä teemoja ovat mm. ideologian käsite, hegemonia ja valta, vastarinnan rituaalit, territoriaalinen toiminta, jne. — useimmat hyvin vähän esillä olleita teemoja maantieteen kannalta. Populaari- ja luokkalkulttuurien erittely tuo puolestaan esiin populaarikulttuurin eri muotoja tehokkaasti esimerkein ilustroituna. Sukupuolen ja seksuaalisuuden maantieteellisen roolin analyysi johdattaa puolestaan teemaan, josta 1980-luvun loppua kohden on käyty yhä lisääntyvää keskustelua paitsi anglo-amerikkalaisen maantieteen suunnalla, myös pohjoismaisen maantieteen piirissä. Edelleen tulevat teoksessa eritellyksi rasismi ja kielen maantieteellinen diskurssi. Ensiksi mainittu tarkastelu jäljittää englantilaisen rasismin syntyä, sen erilaisia muotoja ja myyttistä perustaa. Kielen maantiede poikkeaa oleellisesti perinteisen kulttuurimaantieteen ensisijassa tylogisovasta ja visualisovasta (kartografisesta) otteesta: kielen roolia tulkitaan toiminnan, diskurssien kautta.

Lopussa hahmotellaan ohjelmaa tulevaisuuden kulttuurimaantieteelle. Jackson korostaa kulttuurintutki-

muksen hengessä tulkinnan merkitystä: tässä hän etsii vaikutteita Clifford Geertzin antropologisesta metodista, jonka mukaisesti antropologia on tulkitseva tieteenala, joka etsii tarkoituksia (meanings), se ei ole kokeellinen, lainalaisuuksia etsivä disiplina.

Edellä kirjoitettu kuvaa selkeästi, että Jacksonin teoksesta on pitkä matka tyypillisten amerikkalaisten kulttuurimaantieteen oppikirjojen naturalismiin, jonka mukaisesti »kulttuuri» tulkitaan ennen muuta ihmistoiminnan manifestaatioiksi, ihmisen fyysisiksi jäljiksi maisemassa tai ihmistoiminnan henkisiksi piirteiksi (kieli, uskonnot), jne.

Jacksonin kirja on innostava ja poikkeuksellinenkin, koska se on luonteeltaan pohdiskeleva, uutta etsivä ja selvästi tulevaisuuteen suuntautunut. Päinvastoin kuin monet teokset, se ei ole jo ilmestyessään vanhentunut. On silti mahdollista, että ulkomainen kriitikki ei ota sitä vastaan yhtä innostuneesti: syy on se, että vaikka maantieteen näkökulmasta tarkastellen teos onkin uusia uria aukova, itse kulttuurintutkimuksen kannalta se on pikemminkin esittelevä ja toteava.

ANSSI PAASI
Maantieteen laitos, Oulun yliopisto